

Wstęp

Z perspektywy przeszło pięćdziesięciu lat, jakie upłynęły od utworzenia Uniwersytetu w Poznaniu, postać pierwszego rektora, Heliodora Święcickiego, jawi się wyraziście i przyciąga uwagę biografą. Nie tylko z powodu jego interesującego życiorysu i dokonań, ale także ze względu na koncepcję Uniwersytetu, jaką wysunął i realizował w latach 1918–1923 w Poznaniu.

Głównym jednak powodem podjęcia się napisania biografii Heliodora Święcickiego jest nieobecność jego osoby w świadomości nie tylko mieszkańców Poznania, ale także w pamięci środowiska akademickiego. W przeprowadzonym w 2009 r. sondażu wśród studentów Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego okazało się, że wiedza o Święcickim sprowadzała się najczęściej do konstatacji, że „oprócz tego, że on założył uniwersytet i był lekarzem, więcej nie mam o nim pojęcia”¹. A warto przypomnieć, że na uczelni medycznej pierwszy rektor jest upamiętniony szczególnie, jego imię noszą bowiem – największy szpital kliniczny w Poznaniu przy ul. Przybyszewskiego, a także jedna z najpiękniejszych sal dydaktycznych w Szpitalu Ginekologiczno-Położniczym przy ul. Polnej. Można przypuszczać, że jeszcze mniej o Święcickim wiedzą studenci innych uczelni, wywodzących się z Uniwersytetu Poznańskiego. W związku z powyższym cieszą podjęte w ostatnich latach działania władz Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, a także Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, które starają się przypomnieć postać Heliodora Święcickiego. Propozycja napisania niniejszej książki jest również odbierana przez autora jako wyraz tej tendencji, a także przekonania, iż świadomość o przeszłości własnej uczelni może inspirować myślenie o jej przyszłości.

Zasadniczym celem publikacji jest ukazanie życia i działalności Heliodora Święcickiego, z wyeksponowaniem tych wątków w jego biografii, które pro-

---

¹ *Upowszechnić Święcickiego. Wywiad M. Knapowskiej-Niziołek z M. Musielakiem*, „Fakty UMP” 2009, nr 3, s. 4–7.

wadziły do utworzenia wielowydziałowego Uniwersytetu Poznańskiego. Życiorys Świąteczkiego można podzielić na kilka okresów, wyznaczonych przez ważne fakty z jego życia prywatnego, jak i doniosłe wydarzenia polityczne, które zmieniły bieg dziejów społeczeństwa polskiego. Stąd w książce zastosowano chronologiczno-problemowy układ treści, który w przypadku prac o charakterze biograficznym wydaje się najbardziej odpowiedni. Publikacja składa się – oprócz wstępu, zakończenia i kalendarium – z czterech rozdziałów, ukazujących najważniejsze etapy oraz wątki w życiu rektora. Pierwszy rozdział obejmuje lata 1854–1878, gdzie zostały omówione czasy dzieciństwa, edukacji gimnazjalnej i uniwersyteckiej, a także zarysowane jego przekonania i ideały. Z kolei drugi rozdział wyznaczają lata od 1879 do początku XX w., przy czym wyróżniono podrozdziały dotyczące aktywności na polu organizacyjnym oraz naukowym, a także życia rodzinnego w latach 1886–1901. W rozdziale trzecim skoncentrowano się na latach 1901–1914, kiedy to Heliodor Świąteczki oddał się w pełni działalności społeczno-edukacyjnej, charytatywnej oraz pracy intelektualno-filozoficznej. Wreszcie ostatni, czwarty rozdział, dotyczy lat 1914–1923, w których nasz bohater, po wybuchu pierwszej wojny światowej, objął w 1915 r. funkcję prezesa Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu (TPNP) i rozpoczął intensywne starania o powołanie do życia Uniwersytetu Poznańskiego, zakończone jego otwarciem w 1919 r. Ważną częścią tego ostatniego rozdziału jest przedstawienie wizji uniwersytetu w poglądach Świąteczkiego oraz ukazanie etapów jej realizacji w latach 1919–1923. Pracę kończy podrozdział poświęcony fundacji „Nauka i Praca”, której utworzenie było swego rodzaju „testamentem” pierwszego rektora.

Postać i dokonania Heliodora Świąteczkiego były przedmiotem dociekań kilkunastu autorów. Tego zadania planował się podjąć prof. Adam Wrzosek, jeden z najbliższych współpracowników pierwszego rektora. Jeszcze w okresie międzywojennym zaczął gromadzić dokumentację na temat działalności Świąteczkiego. Nawet wybuch wojny nie zmienił tego postanowienia, o czym świadczy wpis Wrzoska w pamiętniku pod datą 25 lutego 1940 r.: „po wojnie, da Bóg, napiszę tę monografię, którą chciałbym wystawić pomnik Świąteczkiemu od spizu trwalszy [...], gdyż swoim życiem dowiódł on, że był czcigodnym Polakiem, mogącym służyć za wzór dla wielu, którzy pragną dobrze zasłużyć się Ojczyźnie”². Jednak Wrzosek nie zdołał tego zamiaru zrealizować. W roku 1951 Helena Hochlingerówna obroniła pracę doktorską pt. „Życie i działalność naukowa Heliodora Świąteczkiego”, o czym wiemy ze streszczenia

---

² APAN, P. III-70, A. Wrzosek, Wędrówki po mogiłach (Wspomnienia o ludziach, których znałem), s. 169.

zamieszczonego przez Wrzoska w Sprawozdaniach Polskiej Akademii Umiejętności, nie znalazła jednak owa dysertacja szerszego oddźwięku³. Dopiero w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku podjęli się tego zadania historycy i lekarze zatrudnieni w Akademii Medycznej w Poznaniu. Najpierw Mieczysław Stański napisał w 1983 r. popularnonaukową biografię Heliodora Świącickiego, wydaną przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe w serii „Wybitni Wielkopolanie”⁴. Rok później z inicjatywy władz Akademii Medycznej oraz pracowników Katedry Nauk Społecznych tej uczelni zorganizowano sesję naukową, której plonem była publikacja poświęcona dokonaniom Heliodora Świącickiego na różnych polach jego aktywności⁵. Konferencja ta zainspirowała prof. Zbigniewa Słomkę, ginekologa z Poznania, do zorganizowania „Dni Heliodora Świącickiego”, pod auspicjami Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego, które odbyły się w maju 1987 r. Wydarzeniem owych obchodów była książka pt. *Rektor Wszechnicy Piastowskiej. Szkice do portretu Heliodora Świącickiego (1854–1923)*, napisana przez trzech poznańskich lekarzy: Romana Meissnera, Zbigniewa Słomkę i Tadeusza Pisarskiego⁶. Wszystkie wymienione publikacje niewątpliwie wniosły wiele nowych faktów, a przede wszystkim ukazały postać Heliodora Świącickiego z perspektywy społeczno-medycznej, a mankamentem jest ogólne zarysowanie podstaw źródłowych. Mimo korzystania z licznych materiałów, także pochodzących z prywatnych zasobów, autorzy powyższych opracowań do minimum ograniczyli tzw. aparat źródłowy, co niestety nie pozwala w pełni weryfikować toku ich narracji.

Postaci Heliodora Świącickiego poświęcono wiele biogramów bądź nieco szerszych zarysów życia i działalności. Już w 1888 r. krótki rys jego osoby zamieścił *Słownik lekarzy polskich* Stanisława Koźmińskiego⁷. Także z okazji różnych jubileuszów przypominano sylwetkę i osiągnięcia Świącickiego⁸.

---

³ H. Hochlinger, „Życie i działalność naukowa Heliodora Świącickiego”, praca doktorska obroniona w 1951 r. w Łodzi pod kierunkiem prof. Artura Bera, zob. A. Wrzosek, *Czł. A. Wrzosek przedstawił pracę dra H. Hochlingierówny pt. Życie i działalność naukowa Heliodora Świącickiego*, [w:] *Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności*, T. LIII (1952), nr 5, s. 295–298.

⁴ M. Stański, *Heliodor Świącicki 1854–1923*, Warszawa–Poznań 1983.

⁵ *Heliodor Świącicki (1854–1923) – wychowawca i lekarz*, „Problemy Dydaktyki Medycznej i Wychowania”, Poznań 1984, t. 15.

⁶ R. Meissner, Z. Słomko, T. Pisarski, *Rektor Wszechnicy Piastowskiej. Szkice do portretu Heliodora Świącickiego (1854–1923)*, Poznań 1987.

⁷ S. Koźmiński, *Słownik lekarzy polskich obejmujący oprócz krótkich życiorysów lekarzy Polaków oraz cudzoziemców w Polsce osiadłych, dokładną bibliografię lekarską polską od czasów najdawniejszych aż do chwili obecnej*, Warszawa 1888, s. 489–490.

⁸ Np. z okazji czterdziestolecia pracy naukowej w „Nowinach Lekarskich” 1916, nr 3–4, s. 57–61; także J. Jaworowski, „Gazeta Lekarska” 1916, nr 5 [nadb., ss. 16].

Po śmierci pierwszego rektora w 1923 r. ukazało się na łamach gazet i periodyków kilkanaście okolicznościowych wspomnień o nim, a przy okazji krótkich czy dłuższych biogramów⁹, nie poszerzających jednak w znaczący sposób naszej wiedzy o Świącickim. Najwięcej faktów na temat działalności pierwszego rektora podał w okresie międzywojennym wspomniany Adam Wrzosek, pierwszy dziekan i organizator Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Poznańskim. Są to przede wszystkim rozważania oparte na oficjalnych dokumentach, poświęcone udziałowi Świącickiego w tworzeniu uniwersytetu w Poznaniu¹⁰. Inną kategorię stanowią refleksje Wrzoska na temat roli pierwszego rektora w rozwoju różnych przedsięwzięć społecznych, charytatywnych, także naukowych, oparte z kolei na wiedzy uzyskanej w trakcie wzajemnych kontaktów, rozpoczętych jeszcze w 1904 r.¹¹ Również po drugiej wojnie światowej, obok wspomnianych trzech monografii, biogramy i omówienia różnych aspektów działalności Świącickiego są podstawową formą pisania o nim. Najwięcej takich opracowań wyszło spod pióra R. Meissnera¹², Anny Marciniak¹³ oraz M. Stańskiego¹⁴.

⁹ Na łamach „Nowin Lekarskich” wspomnienia o Świącickim zamieścili w 1923 r. Paweł Gantkowski (R. 35, z. 11–12, s. 685–694) i Stanisław Horoszkiewicz (tamże, s. 694–695), a w 1925 r. Tadeusz Dembiński (R. 37, z. 20, s. 823–834). Także większość poznańskich gazet uczciła pierwszego rektora okolicznościowymi artykułami, np. *Śp. Heljodor Świącicki*, „Dziennik Poznański”, nr 256 z 9 XI 1923 r., nr 257 z 10 XI 1923 r.; *Ś. P. Rektor Uniwersytetu Poznańskiego Heljodor Świącicki*, „Akademik. Dwutygodnik Młodzieży”, nr 14–15 z 1 XI 1923 r.; *U trumny Wielkiego Obywatela*, „Kurier Poznański”, nr 234 z 13 X 1923 r., a także ogólnopolskich, np. S. Dąbrowski, *Rektor Heljodor Świącicki*, „Rzeczpospolita” 1923, nr 280 z 14 X 1923 r.

¹⁰ *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia (1919, 1919–20, 1920–21, 1921–22, 1922–23) za rektoratu Heliodora Świącickiego*, [w:] *Księga Pamiątkowa*, wydana staraniem Senatu Uniwersytetu Poznańskiego, red. A. Wrzosek, Poznań 1924; tenże, *Szkolnictwo akademickie w Poznaniu. Uniwersytet – Wyższa Szkoła Handlowa*, [w:] *Księga Pamiątkowa miasta Poznania. Dziesięć lat pracy polskiego zarządu stołecznego miasta Poznania*, Poznań 1929; tenże, *Uniwersytet Poznański i znaczenie jego dla kultury polskiej*, Poznań 1929; tenże, *Garść luźnych wspomnień o pierwszych trzech redaktorach Nowin Lekarskich*, Bolesławie Wicherkiewicz, *Heljodorze Świącickim i Franciszku Chłapowskim*, NL, R. 30, 1938, s. 766–770.

¹¹ A. Wrzosek, *Heljodor Świącicki*, Poznań 1923 [odb. z *Księgi Pamiątkowej Uniwersytetu Poznańskiego*]; A. Wrzosek, *Uczczenie pamięci Heliodora Świącickiego przez Uniwersytet Poznański*, *Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk oraz lekarzów wielkopolskich, pomorskich i warszawskich*, AHiFM, t. 1, 1924, s. 379–384; tenże, *Rzut oka na rozwój Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Poznańskim w pierwszym trzechleciu jego istnienia (1920/21, 1921/22, 1922/23) za rektoratu Heliodora Świącickiego*, AHiFM, t. III, 1925, z. 1, s. 104–128.

¹² R. Meissner, *Działalność Heliodora Świącickiego w Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Poznaniu, ze szczególnym uwzględnieniem lat 1915–1923*, [w:] *Heljodor Świącicki (1854–1923) – wychowawca i lekarz*, Poznań 1984; tenże, *Świącicki Heljodor (1854–1923)*, [w:] *Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX wieku*, t. I, z. 2, Warszawa 1994, s. 109–113; tenże, *Twórca Uniwersytetu Poznańskiego – prof. dr h.c. UJ i UP – Heljodor Świącicki 1854–1923*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego w Poznaniu*, red. R. Meissner, Poznań 2001, s. 60–70.

Nowy etap zainteresowań postacią i dokonaniem Heliodora Świącickiego można zauważyć w ostatnich latach. W roku 2009 został opublikowany, pod redakcją autora niniejszych uwag, tom studiów pt. *Heliodor Świącicki. W 90. rocznicę powstania Uniwersytetu Poznańskiego*, poświęconych różnym aspektom działalności oraz refleksji intelektualnej Heliodora Świącickiego. Autorzy wykorzystali w swych analizach materiały archiwalne i źródła drukowane, a także starali się w warstwie interpretacyjnej ukazać genezę i motywy duchowości pierwszego rektora¹⁵. Również badacz życia i dokonań Heliodora Świącickiego, Roman Meissner, wydał w 2009 r. wybór dwunastu – mało dzisiaj dostępnych – artykułów i przemówień pierwszego rektora z lat 1885–1923. Praca ta, opublikowana w serii „Klasyki nauki poznańskiej” Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, została poprzedzona obszernym wstępem na temat życia i działalności Heliodora Świącickiego¹⁶. Z kolei w 2010 r. ukazuje się biografia pt. *Śremianin w rektorskiej todze*, której autor, Adam Podsiadły, obok przypomnienia dotychczasowych faktów z biografii Świącickiego kładzie nacisk na bardziej wnikliwe zrekonstruowanie okresu jego życia w Śremie, a także wykorzystuje nowe źródła, ukazujące kulisy wydania rozprawy *O estetyce w medycynie* w języku francuskim¹⁷. W tym samym roku Andrzej H.T. Świącicki zamieszcza w Internecie opracowanie pt. *Historia Herbu Rodowego Jastrzębiec czyli saga Rodu Świącickich XI–XXI w.*, w którym jest pomieszczony obszerny biogram Heliodora Świącic-

¹³ A. Marciniak, *Heliodor Świącicki (1854–1923)*, „W Drodze” 1994, nr 11, s. 97–99; też, *Heliodor Świącicki (1854–1923)*, [w:] *W hołdzie naszemu Antenatom. 85 lat Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza*, red. J. Laskowski, G. Łukomski, Poznań 2004, s. 63–80; też, *Śremianin Heliodor Świącicki (1854–1823)*, „Gazeta Śremska” 2004 nr 7–8; 2005 nr 1–2; też i R. Meissner, *Heliodor Świącicki 5 IV 1919 – 12 X 1923*, [w:] *Poczet rektorów Almae Matris Posnaniensis*, red. T. Schramm, A. Marciniak, Poznań 2004, s. 15–25.

¹⁴ M. Stański, *Heliodor Świącicki (1854–1923)*, [w:] *Wielkopole XIX wieku*, t. II, red. W. Jakóbczyk, Poznań 1969, s. 407–421.

¹⁵ *Heliodor Świącicki w 90. rocznicę powstania Uniwersytetu Poznańskiego*, red. M. Musielak, Poznań 2009. Autorzy poruszają następujące tematy: E. Baum, *Działalność Heliodora Świącickiego w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk*, s. 31–49; Z. Maćkowiak, *Zabiegi Heliodora Świącickiego i Adama Wrzoska o utworzenie Wydziału Lekarskiego na Uniwersytecie Poznańskim*, s. 88–107; J. Zamojski, *Heliodor Świącicki i jego rozprawa „O estetyce w medycynie”*, s. 108–134; S. Antczak, *Fundacja „Nauka i Praca”. Testament ideowy i materialny Heliodora Świącickiego*, s. 135–157; M. Musielak, *Działalność społeczna Heliodora Świącickiego*, s. 9–30; tenże, *Uniwersytet w poglądach i działaniach Heliodora Świącickiego*, s. 50–87.

¹⁶ R.K. Meissner, *Heliodor Świącicki – rektor Uniwersytetu Poznańskiego, lekarz, który całe swoje serce, intelekt i majątek oddał młodzieży i nauce polskiej*, [w:] *Heliodor Świącicki. Klucz do solidarności wielkiej rodziny intelektualnej*, Poznań 2009, s. 9–49.

¹⁷ A. Podsiadły, *Śremianin w rektorskiej todze. Heliodor Świącicki (1854–1923) lekarz, naukowiec, profesor Uniwersytetu Poznańskiego*, Śrem 2010.

kiego¹⁸. Publikacje powyższe wskazują, że postać i dokonania Heliodora Święcickiego stają się znowu przedmiotem dociekań historycznych.

Przedkładana książka nawiązuje do ustaleń dotychczasowych badaczy, w tym także autora niniejszych uwag, w głównej jednak mierze bazuje na archiwaliach, które tylko w części były do tej pory wykorzystywane. Na uwagę zasługują szczególnie materiały zebrane przez prof. Adama Wrzoska, który – jak już nadmieniono – w okresie międzywojennym zaczął gromadzić dokumentację na temat Święcickiego, celem napisania biografii pierwszego rektora Uniwersytetu Poznańskiego. Niestety w czasie okupacji hitlerowskiej większość tych materiałów zaginęła. Po wojnie ocalałe dokumenty, a także na nowo pozyskane przez Wrzoska materiały, kilkanaście lat po jego śmierci trafiły do Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu (dalej APAN), gdzie podzielono je na: materiały Heliodora Święcickiego i materiały Adama Wrzoska. W tym zbiorze szczególną wartość mają nieliczne, ale cenne pamiątki po Pierwszym Rektorze, takie jak „Notatnik” na wycinki prasowe i odręczne zapiski oraz kalendarzyki z odręcznymi uwagami, biret rektorski, stetoskop, ordery czy kolekcja medalionów, a także zdjęcia z życia rodzinnego. Do odtworzenia życia i działalności Heliodora Święcickiego ważną okazała się bogata korespondencja, przechowywana w Archiwum PAN. Obok więc kolekcji listów Święcickiego do Wrzoska (33 listy z lat 1903–1919 oraz 54 listy z 1922 r.) i korespondencji z Cyrylem Ratajskim w latach 1919–1923, ważne okazały się kopie ponad stu listów i depeš pisanych przez Heliodora Święcickiego do prof. Stanisława Ciechanowskiego w Krakowie w latach 1896–1923, pozyskanych przez A. Wrzoska w 1924 r.¹⁹ Pozwalają one śledzić zabiegi Święcickiego o rozwój i utrzymanie „Nowin Lekarskich”, a także pozyskiwanie kandydatów na stanowiska profesorskie w tworzonym w Poznaniu uniwersytecie. Tę kolekcję korespondencji uzupełniają kopie i oryginały listów Święcickiego do Stanisława Wachowiaka, podsekretarza stanu w Ministerstwie b. Dzielnicy Pruskiej, oraz listy od Święcickiego – wprawdzie nieliczne – jakie nadesłał do kolekcji Wrzoska dr August Kwaśnicki (1839–1931) z Krakowa, redaktor „Przeglądu Lekarskiego”²⁰. Ponadto Archiwum PAN w Poznaniu posiada – niestety nieuporządkowany – zbiór kilkuset źródeł, dokumentujących aktywność koncepcyjną, dydaktyczną (szkice wykładów) i organizacyjną, a także życie prywatne Święcickiego. Wartość tych materiałów jest szczególna, ponieważ skreślone ręką pierwszego rek-

---

¹⁸ A.H.T. Święcicki, *Historia Herbu Rodowego Jastrzębiec, czyli saga Rodu Święcickich, IX–XXI w.*, wyd. III internetowe, Poznań 2010, Repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu [dostęp: 14.10.2012], s. 240–261.

¹⁹ List S. Ciechanowskiego do A. Wrzoska z 12 III 1924 r., APAN, P. III-85.

²⁰ List A. Kwaśnickiego do A. Wrzoska z 27 II 1924 r. APAN, P. III-85.

tora notatki i listy (także do innych jeszcze osób) są świadectwem jego przemyśleń i refleksji w latach 1894–1923. W tym zespole odrębny zbiór tworzy pożądana dokumentacja Fundacji „Nauka i Praca”, ukazująca niemal w pełni genezę i rozwój tej instytucji oraz ogromny wkład jej kuratorów – Cyryla Ratajskiego i Adama Wrzosa na rzecz jej utrzymania.

Pozostałe okresy życia i pola aktywności Heliodora Święcickiego można w pewnym stopniu zrekonstruować na podstawie źródeł zdeponowanych w innych archiwach. Rękopisy przechowywane w zbiorach specjalnych Biblioteki Raczyńskich dokumentują okres zaangażowania Święcickiego w pracę na rzecz Towarzystwa Naukowej Pomocy im. Karola Marcinkowskiego dla miasta Poznania (dalej TNP). Z kolei dokumenty znajdujące się w Archiwum Państwowym w Poznaniu (dalej APP) rzucają światło na postrzeganie Święcickiego przez władze pruskie na przełomie XIX i XX w. Uzupełniający charakter mają źródła pozyskane w wyniku kwerendy w Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (dalej AUAM), gdzie przydatne okazały się przede wszystkim zachowane protokoły z posiedzeń senatu z lat 1921–1923, a także w Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego (AUW), w którym zachowały się dokumenty z czasów studiów lekarskich Heliodora Święcickiego w mieście nad Odrą (indeks, testimonium). Nieco źródeł przyniosła kwerenda w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu (dalej AAP), w zbiorach specjalnych Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (dalej BPTPN), w Bibliotece Kórnickiej PAN (dalej BK) oraz w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej AAN). Interesująca okazała się korespondencja między Heliodorem Święcickim a dr. Włodzimierzem Bugielem (32 kartki i listy z lat 1904–1923), polskim lekarzem i publicystą mieszkającym w Paryżu, przechowywana od 2007 r. w Bibliotece Narodowej (dalej BN) w Warszawie, a także kolekcja listów, jakie przesłał przyszły rektor do Kazimierza Woźnickiego (14 listów z lata 1911–1914), polskiego dziennikarza i kolekcjonera w Paryżu, zdeponowana w zbiorach Biblioteki Polskiej w tym mieście (dalej BPP). Zachowane listy Święcickiego do Bugiela i Woźnickiego ukazują przede wszystkim kulisy wydania po francusku jego pracy *O estetyce w medycynie*. W tym miejscu chciałbym serdecznie podziękować Pani dr Danucie Płygawko, która zgodziła się udostępnić kopie listów do Woźnickiego celem wykorzystania w niniejszej publikacji.

Drugą grupę podstawowych źródeł dla ukazania życia i działalności Heliodora Święcickiego stanowią materiały drukowane – artykuły i publikacje pierwszego rektora, wspomnienia osób bliskich (Zygmunt Karpiński, Adam Wrzosek) oraz pamiętniki autorów znających ówczesne realia poznańskie (Marceli Motty, Tadeusz Szulc, Józef Winiewicz). Do tej kategorii źródeł należą również sprawozdania organizacji, w których pracował, i doniesienia prasowe, ukazują-

ce i komentujące poczynania Świącickiego z perspektywy opinii publicznej. Najwięcej materiałów dostarczyła kwerenda treści „Roczników Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego” oraz „Nowin Lekarskich”, a także przegląd dwóch poznańskich gazet – „Dziennika Poznańskiego” i „Kuriera Poznańskiego”. Dla ukazania działalności charytatywnej Świącickiego podstawowe okazały się artykuły i sprawozdania zamieszczone w „Wydawnictwach Związku Polsko-Katolickich Towarzystw Dobroczyńnych” i w „Roczniku Towarzystwa św. Wincentego à Paulo w Wielkim Księstwie Poznańskim”.

Dalsze badania przyniosą zapewne kolejne materiały, które rzucą więcej światła na życie i działalność Heliodora Świącickiego. Szczególnie kwerenda w archiwach niemieckich być może pozwoli na doprecyzowanie opinii władz pruskich na temat Heliodora Świącickiego, a także dorzuci więcej informacji do okresu jego pobytu w klinikach niemieckich.

*

W czasie pisania tej książki doświadczyłem ze strony kilku osób cennego wsparcia organizacyjnego i intelektualnego. Szczególnie dziękuję pracownikom Archiwum PAN, Oddział w Poznaniu, którzy byli otwarci na moje poszukiwania i kwerendy w zasobach tej ważnej dla dziejów środowiska akademickiego placówki. Także winien jestem podziękowanie Pani Ewie Skibińskiej z Katedry Nauk Społecznych Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, bez której pomocy przygotowanie tekstu do publikacji nie postępowałoby tak sprawnie.

Szczególną jednak wdzięczność żywię za pomoc, jaką otrzymałem od dr Danuty Płygawko, która nie tylko udostępniła mi paryską korespondencję Heliodora Świącickiego, ale także poświęciła swój cenny czas na dyskusję na temat biografii pierwszego rektora.

Słowa podziękowania kieruję również do dr. Jana Zamojskiego, znawcy filozofii medycyny Heliodora Świącickiego, z którym wiele chwil spędziłem na rozmowach o poglądach i przekonaniach pierwszego rektora. Uwagi i przemyślenia rodzące się w toku tych dyskusji nie raz inspirowały mnie do dalszych badań.

Dziękuję również prof. dr. hab. Witoldowi Molikowi, znawcy dziejów Wielkopolski w XIX i XX w., którego wnikliwe spostrzeżenia i uwagi pozwoliły mi na modyfikację niektórych stwierdzeń bądź precyzję narracji.

Wreszcie z całego serca dziękuję Rodzinie, a szczególnie mojej Żonie Rebinie, która przepracowała w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza 44 lata i wspierała mnie duchowo w tym przedsięwzięciu.